

דווקא בישראל היידיש מתקשה למשוך היפסטטורים

בפעם הבאה שתסיימו לצפות בעוד סדרת מתח קוריאנית, כדאי לבדוק מה מתרחש מעבר לפינה היידיש לא מתה, היא אפילו לא גוססת. מזל שיש מי שכותבים ומבצעים יידיש-ישראלית גם היום

אורי שרטב 12.12.2021 19:56

תרבות היידיש מתחדשת. הפסטיבלים מלאים עד אפס מקום, צעירות וצעירים נוהרים לקופות, אם נאמין לפרסומים בתקשורת הזרה. אבל מה שעובד בניו יורק, ברלין, פריז ואפילו קרקוב בקושי חצה את הגבולות לארץ-הקודש. דווקא בישראל, היכן שלא חסרה מורשת אשכנזית, ולמרות העניין המתעורר במגוון שפות ותרבויות, היידיש מתקשה למשוך היפסטטורים.

אלא שהיידיש, שלפעמים נדמית ישונית או אפילו גוססת, טומנת בחובה פוטנציאל רדיקלי. כך גם לדינו, הניבים השונים של ערבית, ועוד אינספור שפות מיעוט שמתקיימות או התקיימו בארץ. הן מזכירות שמתחת לישראליות ה"רגילה" שעוטפת את כולנו, מסתתרות שכבות על גבי שכבות של היסטוריה, ספרות, שירה, תיאטרון ומוזיקה. השכבות האלה הן הרבה יותר מפרק נשכח בספרי ההיסטוריה, הרי הן יסודות הנפש של כולנו. במדינה צעירה כמו ישראל אי אפשר להתבלבל: כולנו, לפני הישראליות, היינו "שם", היינו אחרת. שימת לב לשכבות שנעלמו גורמת לנו להרהר בהיעלמות הזאת, ולתהות, מה עוד נעלם, מה עוד אפשר לחשוף? יותר מזה, ההכרה באחרות שלנו עצמנו עשויה לעורר אותנו להכיר באחר שסביבנו. כן כן, יידיש מעודדת אמפתיה. לא תקחו?

אבל בישראל ליידיש יש בעיית תדמית קשה. גם אחרי עשורים רבים של יצירה יידישאית ענפה בישראל, השפה הזאת בארץ מוגבלת בדרך כלל למרחב שבין שטעטל, גטו וחרדים. וזה לא שהישראלים נעולים כל כך על עברית: תרבות ישראלית פורחת היום בשפות רבות, ושואבת במודע ובגלוי מאינספור מסורות אתניות (יהודיות ואחרות). אבל יידיש, כשפה מלאה, כמדיום ליצירה, לא ממש מוצאת מקום במגדל בבל הישראלי של ימינו.

מה שחסר הוא גשר תרבותי. המחסום לפריחת היידיש בארץ (חוץ מתקציבים, וקהל, ומהפכה קטנה בתודעה הישראלית) הוא מיעוט ההזדמנויות לחוות אותה כשפה חיה ועכשווית, שנטועה ב"כאן" הגיאוגרפי והפוליטי ומדברת עליו ואליו. לא מדובר פה על הבנת השפה עצמה — זו אפשרות שפתוחה רק למעטים וממילא לא זו הבעיה האמיתית. הכוונה ליצירה חדשה ביידיש שמחוברת לקהל המקומי ומדברת אליו ב"שפה" שהוא מבין. יצירה שזוכרת את שלום עליכם ומנדלי, אבל יודעת לדבר על כיבוש, קורונה ומזרחיות, ומחוברת לאוונגרד ולסאטירה פוליטית.

למרבה השמחה, בישראל קם דור של יוצרות ויוצרים שמחפשים את החיבורים האלה. הם קיימים בפרינג', כי איפה עוד יש להם סיכוי להתקיים, אבל כדאי מאוד לשים אליהם לב. בימים אלה מוצג מופע חדש של "אסתרס קאבארעט", תיאטרון יידיש סאטירי שבא לעולם, לטענת יוצריו, "כדי לחלץ את היידיש ממעגל החומרים הממוחזרים לעיפה" ולפנות אל הקהל הישראלי כאן ועכשיו. חוץ מכתוביות בעברית, הם מציעים עולם מושגים שמובן לצופה הישראלית הממוצעת: אמה פולנייה מציעה טיפים לחיים בצל הקורונה, גולדה פוגשת את הפנתרים השחורים לשיעור ביידיש ושדים עדתיים. הקלישאות השחוקות ביותר על אודות יידיש ואשכנזיות מקבלות משמעויות מפתיעות, מצחיקות, לפעמים אפילו חתרניות. יעד בירן כתב את ההצגה, אסתי ניסים מביימת ומשחקת לצד מירי רגנדורפר, והמוזיקה בניהולו של אורן סלע עוטפת את הכל בחמימות. חוץ מהקאבארעט, שווה לעקוב

אחרי קבוצת "יונג יידיש", השירים של יוני אילת, "הוויבערס", ואמנים מבוגרים יותר ומוסדות ותיקים כמו בית שלום עליכם, בית ליוויק והיידישפיל.

היידיש לא מתה, היא אפילו לא גוססת. מזל שיש מי שכותבים ומבצעים יידיש-ישראלית גם היום. אפשר וכדאי לצרוך אמנות אקטואלית, גם כשהיא מגיעה מהשוליים הלשוניים של החברה הישראלית. בפעם הבאה שתסיימו לצפות בעוד סדרת מתח קוריאנית, כדאי לבדוק מה מתרחש מעבר לפינה.

הכותב הוא דוקטורנט למוזיקולוגיה וחוקר מוזיקה יהודית מאוניברסיטת הרווארד